

ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ І ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН НА ЗАСАДАХ ЕТНОКУЛЬТУРИ

У статті дається визначення поняття “духовність”, “гуманізація”, “гуманітаризація”, “етнокультура”.

Розкриваються основи формування необхідного комплексу знань з проблем розвитку людини, її взаємовідносин із соціальним і природним середовищем, їх вивчення має допомагати молодій людині пізнати етапи суспільної історії, осмислити феномен культури, сенс власного буття та існування людства.

Ключові слова: духовність, гуманізація освіти, гуманітаризація освіти, етнокультура, навчально-виховний процес.

Проблема духовності цікавила людство в усі часи. Ця проблема досліджувалась багатьма науками. До визначення цього поняття у вчених немає одностайної думки.

Особливість сучасних умов становлення духовності людини полягає в тому, що екологічні, технологічні, інформаційні, комп’ютерні та енергетичні “революції” і кризи повсякчас створюють нові ситуації і проблеми, що владно вторгаються в суспільну та індивідуальну “картину світу”, суттєво змінюючи ті чи інші її елементи. Завдяки дії цих факторів у сфері міжособистісного спілкування виникає безліч принципово нових життєвих явищ і обставин, коригуються способи і засоби життєвого вибору і соціального самовизначення індивідів, змінюються зміст і механізми функціонування моральних цінностей, форми наслідування і розвитку суспільного досвіду.

Державні документи (національна програма “Освіта”, концепція гуманітаризації освіти) орієнтують учительську громаду на усвідомлення важливих цілей і завдань гуманітаризації освіти, що передбачає новітні педагогічні технології навчання, спрямовані на формування життєвих цінностей, соціальної орієнтації учнів та реалізацію їхніх творчих можливостей.

Особливої значущості набуває проблема підготовки вчителя до гуманітаризації навчання. Аналіз шкільної практики засвідчує наявність суперечностей між завданнями, що передбачені втіленням ідеї гуманітаризації в сучасну школу, та недостатнім рівнем підготовки вчителя до практичного розв’язання означених завдань. Зняття цих протиріч передбачає організацію цілеспрямованої системи роботи щодо формування у студентів готовності до гуманітаризації навчання.

Результати аналізу педагогічної теорії та практики показують, що питання виховання духовності і гуманності майбутніх учителів фізико-технологічних дисциплін на засадах етнокультури залишається ще мало дослідженим.

Проблема гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу у вищих навчальних закладах знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох учених, зокрема О. Барно, С.У. Гончаренка, В.І. Добриніна, Т.Н. Кухтевича, М.Є. Добрускіна, М.І. Зязюна, Є.Н. Шиянова, а також військових педагогів Ю.С. Красильника, М.І. Нецадима, І.О. Хорева тощо.

Духовність завжди була об’єктом філософських міркувань: від філософів античності (Платон, Аристотель) до сучасних філософських досліджень (В.Г. Федотов, Л.П. Буєва, М.С. Каган, П.М. Єршов, В.Є. Кемеровський, В.М. Сагатський).

Загальні закономірності психічного розвитку особистості та її духовного аспекту містяться в роботах Л.С. Виготського, В.П. Зінченко, О.М.Леонтєва, С.Л. Рубінштейна та інших.

Необхідність духовного розвитку майбутнього педагога завжди знаходилася в центрі уваги педагогічної науки (Я.А. Коменський, П.П.Блонський, А. Дистервег, Л.М. Толстой,

А.С. Макаренко, С.Т. Шацький, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський, Н.Д. Нікандров, Ш.А. Амонашвілі, В.А. Кан-Калик, В.А. Сластьонін та інші).

Мета статті – теоретично обґрунтувати питання виховання духовності і гуманності майбутніх учителів фізико-технологічних дисциплін на засадах етнокультури, а також аналіз ключових понять означуваної проблеми, їх місце і роль у сучасній освіті.

Сучасна освітня політика держави акцентує увагу на професійній підготовці майбутнього вчителя, яка повинна бути спрямована на розвиток філософсько-культурологічного мислення молодого спеціаліста, формування наукового світогляду в умовах гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, на виховання його духовності. Саме школа як спеціалізований державний інститут на чолі з учителем є суб'єктом виховання, який, поряд з суспільством, громадськістю, родиною, несе відповідальність за духовно-моральне здоров'я підростаючого покоління. Проте як вища, так і середня школи зосереджують зусилля в основному на реалізації освітньо-дидактичних завдань, а не виховних.

У вирішенні сучасних завдань демократизації суспільного життя в Україні, духовно-інтелектуального відродження українського народу, росту його національної самосвідомості визначальне значення має гуманізація та гуманітаризація освіти. Це велика і комплексна проблема. Звертаючись до своїх національних витоків, ми повинні враховувати наше сьогоденне буття, його особливості, опираючись на світовий досвід. Зазначимо, що сучасна світова гуманістична думка виходить з того, що сама людина, її права і обов'язки мають перебувати в центрі уваги держави і суспільства.

Саме з цих позицій сформульовані завдання в Державній національній програмі "Освіта", в якій, зокрема, зазначено: "Гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи".

Потрібно чітко розрізняти поняття гуманізації та гуманітаризації змісту освіти. Одні вчені розглядають гуманітаризацію як складову гуманізації, інші вважають, що це є незалежні методологічні підходи до розбудови освітніх систем.

Гуманізм (від. лат. людський, людяний) є визнання цінності людини як особи, її прав на вільний розвиток і виявлення своїх задатків.

Гуманітарний (франц. гуманітаріє) – людська природа, освіченість, що має відношення до суспільного буття і свідомості людини.

Отже, гуманітаризація частково співзвучна гуманізації освіти [2].

Найістотніше, що об'єднує обидві категорії, – це рішучий поворот до особистості учня, зосередження зусиль на всебічному розвитку, вияві здібностей і реалізації можливостей.

Гуманітаризація освіти – відображення в освітньому процесі гуманістичних тенденцій у розвитку сучасного суспільства, коли людська особистість визначається найвищою цінністю [1].

Безперечно, що в комплексі вирішення сучасних проблем гуманітаризації освіти центральне місце посідає оновлення її змісту. Саме в останньому знаходять відображення ті складові культури, які суспільство, школа, сім'я пропонують новим поколінням, і які є основою формування особистості. Гуманітаризація змісту освіти передбачає, насамперед, підвищення статусу і радикальний перегляд змістовного наповнення гуманітарних природничих навчальних предметів.

Досить поширеними є спроби гуманізувати змістовне наповнення освіти за рахунок вивчення різних релігій чи їх історій. У педагогічних колах існує думка, що духовність формується за рахунок релігійного пізнання світу, а ні в якому разі не наукового. Нерідко протиставляється духовність і науковість.

Духовність у сучасному світі – це далеко не релігійність, як часто говорять. Духовність можна розглядати як діалектичний синтез світоглядної, естетичної і моральної

культури, який реалізується у практичній діяльності особи і суспільства і зумовлює свободу мислення і творчості людини. Сутнісною характеристикою духовності є прагнення зміни існуючого стану життєдіяльності людини і досягнення нею нового якісного рівня [3].

На формування духовності підростаючого покоління впливають різноманітні умови. Їх розглядають як фактори, що впливають на розвиток особистості або як обставини середовища виховання. І та й інша точки зору, на нашу думку, мають своє наукове обґрунтування, саме тому найбільш вірогідне є визначення, яке охоплює обидві точки зору, адже та чи інша умова, за якої формується духовний світ особистості, є одночасно і фактором, який впливає на це формування.

Поділяючи такі основні умови формування духовності особистості: обов'язкове врахування вікових особистостей учнів; врахування особистостей суспільної природи людини, відповідно вихованню особистості в колективі і через колектив та врахування особливостей колективної пізнавальної діяльності; активне використання міжпредметних зв'язків для підвищення ефективності навчального процесу та для різнобічності, багатогранності розвитку особистості; обов'язкове використання принципу активності учнів слід зазначити роль і місце сімейного прикладу.

Услід за підвищенням статусу і збільшенням навчального часу на вивчення гуманітарних наук мають бути кардинально переглянуті підходи до формування їх змісту і спрямованості. До недавнього часу ці науки вивчалися виключно з класових позицій. Це призвело до канонізації багатьох навчальних програм і закостеніння їх змісту. В результаті відбулося відчуження гуманітарної освіти не лише від цінностей світової цивілізації, але й від традицій вітчизняної культури. Склалась освітня система, абстрагована від реалій, від новітніх досягнень людської думки.

Нині не меншу загрозу становить тенденція заміни класового принципу у гуманітарній освіті на побутово-націоналістичний. У цьому випадку історія та культура одного народу фетишизується і протиставляється іншим. Відбувається дуже небезпечна метаморфоза національної свідомості в шовіністичну.

У зв'язку з цим гуманітаризація змісту освіти означає його деідеологізацію у тому розумінні, що мають вивчатися наукові факти, а не їх тлумачення з тих чи інших ідеологічних позицій.

Отже, реформування змісту загальноосвітньої підготовки повинно здійснюватися на основі: формування гуманітарного мислення, опанування рідною, державною та іноземними мовами; прилучення до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української і світової культури; осмислення історичних фактів, подій і явищ, різноманітності шляхів людського розвитку; формування світоглядної, правової, моральної, політичної, художньо-естетичної, економічної, екологічної культур; утвердження пріоритетів здорового способу життя людини; відображення у змісті історичної освіти закономірностей історичного розвитку, широке вивчення україно(народо)знавства, етнічної історії та етногенези українців, інших народів України; забезпечення естетичного розвитку особистості, оволодіння цінностями й знаннями в галузях мистецтв; формування етичних цінностей, починаючи з ранньої родинної освіти.

Важлива роль у формуванні наукового розуміння буття особи належить природничо-технічним наукам про будову матерії і про найпростіші форми її руху та взаємодії, про реальні сутності. Розкриваючи природу фізичних (механічних, теплових, оптичних, квантових) явищ, їх взаємозв'язок і взаємозумовленість, формується уявлення про навколишній світ. Унаслідок цього світ постає не у вигляді окремих фактів, законів, принципів, теорій, а як цілісна система, що становить собою наукову картину світу.

Особливого значення пріоритет гуманістичних ідей набуває у перехідний період загострення соціальної ситуації, коли нерідко ідуть зворотні процеси дегуманізації.

Зокрема ринкова економіка і ринок – це нормальні цивілізовані форми економічного життя сучасного суспільства. Декого ще і нині лякає перехід до ринкових відносин, проте альтернативи ринковій економіці немає. Ігнорування ринку неминуче веде нас до відсталого

виробництва, приниження творчості й активності. В умовах ринку людина отримує дійсну економічну свободу, можливість обирати рід занять і роботу відповідно до своїх нахилів і здібностей.

Найголовнішими ціннісними орієнтирами вчителя є: розвинена національна свідомість; здатність до гуманного світосприймання, самостійного педагогічного мислення, сповідання вічних духовних цінностей; ставлення до своєї праці як основи і мети життя, потреба жити й творити у відповідності з ідеалами істини, добра і краси; ставлення до особистості дитини як до найвищої цінності і мети виховання; утвердження гуманних, особистісно орієнтованих стосунків з дітьми і батьками; можливість і внутрішня потреба до самовдосконалення, професійного та особистісного, володіння засобами “личного духовного делания” заради служіння дитині, народові, Батьківщині.

Отже, враховуючи мету гуманітарної освіти – формування спеціаліста для потреб народного господарства, науки, культури, освіти, який вільно володіє кількома іноземними мовами, необхідна оптимізація навчального процесу в системі післядипломної освіти з метою формування особистості на рівні світових вимог, уведенням відповідних курсів, спецкурсів, факультативів.

Успіх здійснюваних в Україні реформ можливий за умови духовно-інтелектуального, культурного відродження, розвитку народу, підвищення його професійного, творчого потенціалу через реформування системи освіти з пріоритетом загальнолюдських цінностей, на національній основі, з виходом на новий рівень гуманітарної культури спеціалістів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. У., Мальований Ю. І. Педагогічна сутність гуманітаризації шкільної освіти // Рідна школа. – 1994. – №10. – С. 31.
2. Красильник Ю.С. Теоретико-методичні аспекти впровадження принципу гуманізації та гуманітаризації в системі військової освіти // Зб. наук. пр. Національної академії оборони України. – К.: ВГІ НАОУ, 2003. – № 4 (35). – С. 17-23.
3. Шалишкіна І. В. Поняття духовності: Історико-філософський аспект// Український освітянський журнал. – 1994. – №1. – С. 44.

Касперский А.В., Филонич Е.В.

ВОСПИТАНИЕ ДУХОВНОСТИ И ГУМАНИТАРИЗАЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН НА ПРИНЦИПАХ ЭТНОКУЛЬТУРЫ

В статье дается определение понятия “духовность”, “гуманизация”, “гуманитаризация”, “этнокультура”.

Раскрываются основы формирования необходимого комплекса знаний из проблем развития человека, его взаимоотношений с социальной и естественной средой, их изучения должно помогать молодому человеку познать этапы общественной истории, осмыслить феномен культуры, смысл собственного бытия и существования человечества.

Ключевые слова: духовность, гуманизация образования, гуманитаризация образования, этнокультура, учебно-воспитательный процесс.

Kasperskiy A.V., Filonych O.V.

EDUCATION OF SPIRITUALITY AND GUMANITARIZACII OF FUTURE TEACHERS FIZIKO-TECHNOLOGICAL DISCIPLINES ON PRINCIPLES OF ETNOKUL'TUR

Determination of concept is given in the article “spirituality”, “humanizing”, “gumanitarizaciya”, “etnokul'tura”. Bases of forming of necessary complex of knowledges from the problems of development of man, his mutual relations, with a social and natural environment, their study open up must help a young man to get to know the stages of public history, comprehend the phenomenon of culture, sense of own life and existence of humanity.

Key words: spirituality, humanizing of education, gumanitarizaciya education, etnokul'tura, educational-educate process.